

*др Драгољуб Атанацковић,
редовни професор Правног факултета у Београду*

РЕАЛИЗАЦИЈА СВРХЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА КРОЗ ИЗБОР ЊИХОВЕ ВРСТЕ И МЕРЕ(*)

I.

Може се рећи да је питању сврхе кривичних санкција у нашем кривичном законодавству поклоњена велика пажња. Кривични закон СФРЈ најпре одређује сврху кривичних санкција уопште (чл. 5. ст. 2), а затим одређује сврху сваке врсте кривичних санкција понаособ: у чл. 33. одређује сврху казне, у чл. 51. одређује сврху условне осуде и судске опомене, у чл. 60. одређује сврху мера безбедности и у чл. 74. одређује сврху васпитних мера и малолетничког затвора.

Осим тога, закон у извесном броју одредаба, којима регулише одређена питања везана за примену кривичних санкција — упућује суд на то да води рачуна о остварењу сврхе казне одн. других кривичних санкција. Тако у чл. 41. тач. 2. закон налаже суду да при одлучивању о ублажавању казне води рачуна о томе да ли се и са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања. У чл. 45. закон одређује посебни основ за ослобођење од казне везујући његову примену само за такве случајеве када је очигледно да изрицање казне не би одговарало сврси кажњавања. Пооштравање казне у случају вишеструког поврата закон такође везује за потребу да се тако пооштреном казном оствари сврха кажњавања (чл. 46. ст. 3). Код одмеравања казне осуђеном лицу закон одређује да се неће применити правила о одмеравању јединствене казне за стицај кривичних дела у коју би се урачунала казна или део казне коју је осуђени издржао — уколико се тиме не би могла остварити сврха кажњавања с обзиром на трајање неиздржаног дела раније изречене казне (чл. 49. ст. 2). У чл. 53. ст. 4. се каже да суд приликом одлучивања о томе да ли ће изрећи условну осуду има да води рачуна о њеној сврси. Када је у питању условна осуда са заштитним надзором, закон прописује да суд може заштитни надзор укинути пре истека одређеног времена, ако утврди да је испуњена сврха ове мере. У чл. 59. ст. 4. каже се да суд, приликом одлучивања о томе да ли ће изрећи судску опомену, има да води рачуна о њеној сврси. Кад одлучује да ли ће изрећи неку заводску васпитну меру пунолетном лицу млађем од 21.

(*) Рад је изложен на саветовању Удружења за кривично право и криминологију Србије, одржаном 14. и 15. јуна 1984. године.

године за кривично дело које је учинио као млађи малолетник — суд је обавезан да има у виду сврху ове васпитне мере (чл. 81. ст. 3). Такође, суд је обавезан да има у виду сврху заводске васпитне мере или малолетничког затвора када у смислу чл. 81. ст. 3. одлучује о њиховом изрицању пунолетном лицу које је кривично дело извршило као старији малолетник. Исто тако и код изрицања васпитних мера лицу које је кривично дело извршило као млађи пунолетник у смислу члана 82. ст. 1. — суд је дужан да води рачуна у томе да ли се васпитном мером може постићи сврха која би се остварила изрицањем казне.

II.

Овако велика пажња коју законодавац поклања одређивању сврхе кривичних санкција и овако често обавезивање суда да води рачуна о сврси кривичних санкција приликом њиховог конкретног изрицања могло би да наведе на закључак да судови имају у закону веома чврст ослонац за избор врсте и мере кривичне санкције и да њихова оријентација у том погледу одговара интенцији законодавца.

Међутим, подаци о изреченим кривичним санкцијама од стране судова говоре сасвим другачије. Они показују да се судови у избору врсте и мере кривичних санкција крећу неким „својим“ правцима који се очигледно не поклапају са правцима на које указују горе (под I.) наведене законске одредбе.

Пре свега када је реч о избору врсте кривичне санкције запажа се знатна неравномерност у изрицању појединих кривичних санкција што даје основа за претпоставку да судови не виде у свим кривичним санкцијама могућност остварења оне сврхе коју је законодавац њиховим прописивањем предвидео.

Када је у питању избор мере кривичне санкције (ту је реч практично о казнама), запажа се такође знатно неподударање између законом предвиђеног и од стране суда изреченог. Наиме, судови изричу знатно блаже казне од оних које закон за поједина кривична дела у просеку предвиђа (највећи број изречених казни се креће око посебног минимума или испод њега). То такође указује на претпоставку да између сврхе казне коју закон има у виду приликом њеног предвиђања за поједина кривична дела и сврхе казне коју суд приликом њеног конкретног изрицања има у виду — постоји знатно неслагање.

Ради потврде ових констатација у даљим излагањима најпре ћемо изнети и анализирати статистичке податке о изреченим врстама кривичних санкција, а потом и податке о врстама и мерама изречених казни⁽¹⁾.

1. Подаци о изреченим врстама кривичних санкција

Ради анализе података о изреченим врстама кривичних санкција у табели I дајемо преглед изречених кривичних санкција пунолетним учиниоцима кривичних дела у СР Србији у периоду 1971—1980. године.

(1) Користићемо су подаци Савезног завода за статистику: Пунолетни учиниоци кривичних дела 1980., „Статистички билтен“ 1352, Београд, фебруара 1983.

Табела I

*Преглед изречених кривичних санкција пунолетним лицима
у СР Србији у периоду 1971—1980. године*

Година	Укупно	Казна	Проглаш. кривим а ослобођ. од казне	Условна осула	Судска опомена	Мере безб.	Васп. мере
1971.	42.104	12.216	14	28.503	1.367	497	4
1972.	44.212	15.467	17	27.671	1.058	629	5
1973.	39.008	21.372	13	16.992	804	1.001	7
1974.	43.422	24.139	15	18.340	927	1.070	1
1975.	46.815	22.256	23	20.622	914	1.297	—
1976.	43.737	22.604	1	20.284	846	1.430	2
1977.	43.364	24.299	2	18.118	843	1.319	2
1978.	39.115	22.425	21	15.820	846	1.283	3
1979.	38.292	22.130	23	15.498	636	1.522	5
1980.	40.735	22.901	33	17.212	586	1.680	3

Подаци из наведене табеле I показују да судови нису подједнако користили све инструменте индивидуализације кривичне санкције које им закон пружа тј. да постоји велика несразмера у броју изречених појединих врста кривичних санкција. Ово се још јасније запажа ако се имају у виду проценти изречених казни, условних осуда, судских опомена и мера безбедности (табела II).

Табела II

*Проценти казни, условних осуда, судских опомена и мера безбедности
изречених у СР Србији у периоду 1971—1980. године*

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.	1977.	1978.	1979.	1980.
Казне	29,0	34,9	54,8	55,6	47,6	51,7	56,0	57,3	57,8	56,2
Усл. осуде	67,7	62,6	43,6	42,2	44,0	46,3	41,8	40,4	40,5	42,2
Суд. опом.	3,2	2,4	2,1	2,1	1,9	1,9	1,9	2,2	1,7	1,4
Мере безб.	1,2	1,4	2,6	2,5	2,8	3,3	3,8	3,3	3,9	4,1

а) Пада у очи изразито мали број изречених мера безбедности. Табела II показује да је проценат изречених мера безбедности у односу на укупан број изречених кривичних санкција веома мали. Додуше може се запазити изврстан пораст процента изречених мера безбедности из године у годину али и највећи проценат од 4,12 у 1980. години несумњиво указује на занемарљиво мало учешће ових кривичних санкција у укупном броју изречених кривичних санкција.

б) Још су мањи проценти изречених судских опомена. Овај мали проценат изречених судских опомена посебно је интересантан када се

имају у виду врло високи проценти изречених условних осуда. И судска опомена и условна осуда представљају санкције које се кривично одговорним учиниоцима изричу уместо казне. Ради се о тзв. мерама упозорења које у основи имају исту сврху па је утолико нејасније зашто су судови тако различито поступали у избору ових кривичних санкција.

Извесно објашњење за овако велику разлику у броју изречених условних осуда и судских опомена свакако лежи у томе што је и број кривичних дела за које се по закону може изрећи судска опомена нешто ужи. Судска опомена се може изрећи само за кривична дела за која је *предвиђена* новчана казна или затвор до једне године а изузетно казна затвора до три године, док се условна осуда може изрећи за кривична дела за која се *утврђује* новчана казна или казна затвора до две године, што значи да се она може изрећи и за кривична дела за која је *предвиђена* казна затвора знатно већа од две године уколико суд у конкретном случају утврди казну која није већа од две године затвора (изузета су само веома тешка кривична дела за која је у смислу чл. 53. ст. 2. и 3. ограничена одн. искључена могућност изрицања условне осуде).

С обзиром на изнето, интересантно је упоредити број изречених условних осуда и судских опомена за нека кривична дела код којих су испуњени законски услови како за изрицање условне осуде тако и судске опомене. Таква дела су нпр. кривична дела против части и угледа међу којима су у пракси највише заступљена кривична дела клевете и увреде. У 1980. години је у СР Србији за ова кривична дела укупно изречено 1.291 кривична санкција од чега је условних осуда изречено 272 или 21,06%, а судских опомена — 120 или 9,2%. Разлика у броју и проценту изречених условних осуда и судских опомена је овде нешто мања у поређењу са разликом коју показује табела II — али је ипак знатна.

Када је реч о условној осуди, треба истаћи да су условне осуде са заштитним надзором изузетно ретко изричане. Број изречених условних осуда са заштитним надзором у СР Србији у 1980. години износи 5 — што у односу на укупан број изречених условних осуда (17.212) износи свега 0,03%. Ово је још један показатељ неуједначености судске праксе у избору инструмената индивидуализације кривичне санкције које је закон судовима ставио на располагање.

в) Подаци о изреченим васпитним мерама не могу се упоређивати са подацима о осталим кривичним санкцијама изреченим пунолетним лицима јер се они односе само на једну категорију пунолетних лица тј. на млађа пунолетна лица. Васпитне мере које су изречене малолетним учиниоцима такође се не могу стављати у однос према другим изреченим кривичним санкцијама, пошто те друге кривичне санкције нису ни могле доћи у обзир да се изрекну овој категорији учинилаца кривичних дела. Међутим, ако се засебно посматрају подаци о броју изречених кривичних санкција према малолетним учиниоцима кривичних дела — такође се може запазити неуједначеност у изрицању ових кривичних санкција. Ово јасно показују подаци из табеле III који се односе на број изречених васпитних мера, казне малолетничког затвора и мера безбедности према малолетницима у СР Србији у 1980. и 1981. години⁽²⁾.

(2) Подаци за табелу III. су добијени у Статистичком заводу СР Србије.

Табела III

*Подаци о изреченим кривичним санкцијама малолетним учиниоцима
кривичних дела у СР Србији у 1980. и 1981. години*

Врста кривичних санкција	1980.	1981.
Васпитне мере	1.720	876
Дисциплинске мере		
— укор	379	259
— дисциплински центар	22	—
Мере појачаног надзора		
— родитеља или стараоца	371	233
— у другој породици	1	1
— органа старатељства	388	289
Заводске мере		
— васпитна установа	53	43
— васпитно-поправни дом	54	50
— специјализована установа	2	1
Казна малолетничког затвора	9	9
Укупно осуђених	1.279	885
Мере безбедности	8	4

Као што се из табеле III види, малолетницима је изречено око 90% (1980. — 91,4, а 1981. — 89,76) васпитних мера ванинституционалног карактера а око 9—10% заводских васпитних мера. Ако се посматра апсолутни број изречених појединих васпитних мера, може се запазити да су најређе изрицане мере упућивања у дисциплински центар за малолетнике, појачаног надзора у другој породици и упућивања у специјализовану установу. Ово се да објаснити тешкоћама у организовању њиховог извршења⁽³⁾.

Број изречених казни малолетничког затвора је такође веома мали, али то је и разумљиво када се има у виду да је казна малолетничког затвора по закону конципирана као изузетна санкција. Наиме, одредбом чл. 77. КЗ СФРЈ суд се практично упућује да у принципу изриче васпитне мере, а да се за малолетнички затвор определи само онда када њено изрицање не би било оправдано због тешких последица кривичног дела и високог степена кривичне одговорности. Осим тога, истом одредбом примена малолетничког затвора је сужена само на случајеве када је у питању веома тешко кривично дело за које се може изрећи казна затвора тежа од пет година.

На крају, када су у питању кривичне санкције према малолетницима треба запазити да је број мера безбедности изречених према малолетницима изузетно мали. Од укупног броја осуђених у 1980. години

(3) Види о томе О. Матић, *Примена и извршење кривичних санкција у Југославији*, реферат на саветовању које је организовао Институт за криминолошка и социолошка истраживања на тему „Извршење кривичних санкција у Југославији са посебним освртом на улогу органа правосуђа и органа социјалне заштите у њиховом извршењу“ у Аранђеловцу, октобра 1980. године, стр. 25.

(1.279) изречено је 0,62% мера безбедности, а од укупног броја осуђених у 1981. години (885) изречено је 0,45% мера безбедности.

Табела IV

Подаци о изреченим казнама пунолетним учиниоцима кривичних дела у СР Србији у 1980. години

Казне	Кривична дела против								
	Укупно	основа соц. самоупр. друштв. уређ. и безб. СФРЈ	живота и тела	части и угледа	имовине	привреде	безбед. јавног саобраћаја	службене дужности	осталих крив. дела
Смртна казна	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Затвор	9.126	55	1.568	89	588	3.405	1.191	748	1.482
од 20 г.	16	—	12	—	—	3	—	—	1
преко 10—15 г.	84	—	64	—	—	17	1	1	1
преко 5—10 г.	221	7	93	—	3	89	3	6	18
преко 3—5 г.	316	10	50	—	6	150	22	18	60
преко 2—3 г.	351	8	44	—	5	145	61	28	60
преко 1—2 г.	920	15	81	4	33	390	147	107	143
преко 6—12 м.	1.534	4	168	13	64	620	292	157	216
преко 3—6 м.	2.454	8	316	14	118	1.023	333	227	415
преко 2—3 м.	1.582	1	243	14	111	578	202	128	305
преко 1—2 м.	978	2	274	15	135	229	95	42	168
до 30 дана	670	—	223	29	113	161	35	32	77
Новчана казна	13.774	—	2.302	3.565	1.143	1.175	4.510	44	1.135
преко 5.000 дин.	1.305	—	15	13	189	39	987	14	48
1.001—5.000 динара	8.209	—	1.714	1.224	691	618	3.340	28	594
до 1.000 дин.	4.260	—	573	2.328	263	518	183	2	393

2. Подаци о врстама и мерама изречених казни

Из табеле IV се види да и у погледу изрицања казни по врсти и мери постоји знатна неуједначеност. Ако се посматрају изречене казне затвора, може се закључити да је највећи број ових казни изречен у минималном трајању. Казни затвора до две године изречено је 8.138, што у односу на укупан број изречених казни затвора износи 89,17%. У апсолутним цифрама посматрано, највећи број изречених казни затвора отпада на казне затвора од 3—6 месеци.

Такође однос казни затвора и новчаних казни показује да су се судови знатно чешће опредељивали за блажу врсту казне (тј. новчану

казну). У укупном броју изречених казни новчана казна учествује са 60,14%. Овај проценат је знатан када се има у виду да број инкриминација код којих је предвиђена новчана казна (као алтернативна затвору) учествује у укупном броју инкриминација са свега 9,73%⁽⁴⁾. Ово упућује на закључак да је знатан број новчаних казни изречен путем ублажавања казне (у смислу чл. 43. ст. 1. тач. 5. КЗ СФРЈ) за кривична дела код којих она није ни предвиђена. Очигледна потврда овог закључка може се пронаћи у подацима о изреченим казнама за кривична дела против безбедности јавног саобраћаја. У овој групи кривичних дела ни за једно кривично дело није предвиђена новчана казна, па је ипак за ова кривична дела изречено 4.510 новчаних казни, што је 4 пута више од укупног броја казни затвора изречених за ова дела. Када се броју новчаних казни додају и казне затвора до две године — онда произлази да од укупног броја казни изречених за ова кривична дела 98,47% отпада на најминималније казне. Према подацима који се односе на изречене кривичне санкције у СР Србији од 1975—1977. године⁽⁵⁾ применом чл. 42. ст. 2. КЗ најчешће је ублажавана казна лицима осуђеним за кривична дела против опште сигурности људи и имовине (међу која су спадала и кривична дела угрожавања јавног саобраћаја) и то у 52,65% од укупног броја осуђених лица за ова кривична дела. Проценати ублажених казни учиниоцима осталих кривичних дела су нешто мањи и износе: 48,40 — за кривична дела против здравља људи, 33,55 — за кривична дела против службене дужности, 28,06 — за кривична дела против живота и тела, 21,13 — за кривична дела против привреде, 20,92 — за кривична дела против друштвене и приватне имовине.

III.

После изнетих података о трендовима изрицања кривичних санкција у нашој судској пракси поставља се питање зашто се казнена политика судова разликује од казнене политике законодавца односно шта је разлог формирања — како то каже Хорватић⁽⁶⁾ — „аутономне казнене политике судова, која очигледно не следи интенције законодавца“. Не ради ли се — како то каже Бавцон⁽⁷⁾ — о „кризи казне која је захватила читав цивилизовани свет“? Не налазимо ли се — како то каже Бајер⁽⁸⁾ — „у историјском стадију изумирања казне“?

Ублажавање репресије није само стално растућа појава. Оно је већ сада, може се рећи, дошло до своје крајње тачке. „Наниже се више не може — каже Бавцон⁽⁹⁾ — јер су могућности ублажавања такоређи

(4) Овај податак је узет из књиге Ж. Хорватића, *Избор казне у Југословенском кривичном праву и судској пракси*, Загреб, 1983, стр. 161) и односе се на број инкриминација у КЗ СФРЈ и КЗ СР Хрватске. Нисмо сматрали потребним да наведени проценат израчунавамо посебно према броју инкриминација у КЗ СФРЈ и КЗ СР Србије, јер смо уверени да су одступања, уколико их уопште и има, сасвим незнатна и да не могу битно утицати на закључке које овде изводимо.

(5) Ш. Вуковић, *Састав и учесталост изречених санкција у пракси судова у Србији*, „Југословенска ревија за криминологију и кривично право“ (у даљем тексту: ЈРКК), бр. 2/80, стр. 156.

(6) Ж. Хорватић, *op. cit.*, стр. 272.

(7) Љ. Бавцон, *Неколико примедба у вези са применом кривичних санкција у пракси наших судова*, „ЈРКК“ бр. 2/66, стр. 220.

(8) V. Вауег, *Дискусија на V саветовању Југословенског удружења за кривично право и криминологију*, „ЈРКК“ бр. 3/66, стр. 437.

(9) Љ. Бавцон, *op. cit.*, стр. 220.

исцрпљене“. Значи ли то да је казна на путу да изгуби свој смисао и ratio свога постојања у савременом друштву?

Проблем не би био тако велики да је савремено друштво нашло друга и боља средства за борбу против криминалитета која би заменила казну. Нажалост, оно то и поред значајних напора — није успело. Упркос захтевима да буде укинута, који потичу од учења Феријеве позитивне школе и трају све до данас, у учењима појединих екстремних представника покрета друштвене одбране, који су се показали иреалним и утопистичким⁽¹⁰⁾ — казна је, иако у бити ретрибутивна мера — остала, такорећи, једина мера друштвеног реаговања на криминалитет. Оно што су нова стремљења у кривичном праву успела — то је трансформација казне. Из ње се непрекидно истискује њен ретрибутивни супстрат тако да она све више остаје форма без своје садржине. Покушаји да се у казну удахну нови специјално-превентивни садржаји прете да разбију и ту форму — једино преостали вид њеног егзистирања. Снажан талас идеја специјалне превенције, не налазећи друге алтернативе „обрушио се“ и на те последње остатке казне — не увиђајући да она по својој природи мало од тога свега може у себе да прими, јер се налази у домену секундарне превенције тј. у домену мера које се примењују пост деликтно, онда када је већ дошло до девијације у социјалном понашању личности⁽¹¹⁾.

Губи се из вида, дакле, да се у борби друштва против криминалитета, како то каже Златарић⁽¹²⁾, тешко могу да постигну видни резултати ако се та борба своди на ресоцијализацију оних који су већ извршили кривично дело. „Вјероватно бисмо тиме успјели нешто смањити проценат поврата, што би свакако био успјех али само врло релативан успјех...“ јер је очито да би они „нересоцијализирани“ и даље „својом огромном већином имали доминантан утјецај на стварни волумен криминала и његово кретање у нашем друштву“.

Неефикасност у сузбијању криминалитета — истиче Васиљевић⁽¹³⁾ — углавном лежи у томе што се још увек недовољно схвата истина, да је много важније „спречити да се појединац одвоји од друштва, него да се онај који се одвојио, врати натраг“. Стога — наставља Васиљевић — „наши напори иду управо у супротном правцу: на једној страни са сумњивим резултатима враћамо друштву релативно мали број извршилаца кривичних дела, док на другој страни остављамо да се образују легиони нових потенцијалних извршилаца кривичних дела...“

У том смислу треба разумети речи Кривокапића⁽¹⁴⁾ кад каже да је превенција већ два века стављена декларативно на прво место у теоријским расправама о криминалитету а да је у пракси завршила на последњем. Ова констатација је сасвим разумљива, јер пракса не може без посртања да носи бреме академских декларација о превенцији

(10) Е. Frey тврди да учење друштвене одбране представља „опасну утопију“ чије би спровођење у живот представљало први корак ка самоубиству правне државе (Е. Frey, *Strafrecht oder sociale Verteidigung*, „Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht“ 4/53 стр. 403—406).

(11) В. Кривокапић, *Основни облици реаговања на криминалитет са освртом на активност органа унутрашњих послова*, „ЈРКК“ бр. 2/80, стр. 178.

(12) Б. Златарић, *О систему репресивних мјера према одраслима по југословенском кривичном законодавству*, „ЈРКК“ бр. 2/66, стр. 209—210.

(13) Т. Васиљевић, *Савремено кривично право и испитивање личности окривљеног*, „Анали Правног факултета у Београду“ бр. 1—2/1970, стр. 21.

(14) В. Кривокапић, *op. cit.*, стр. 171.

када јој се као једини пут стварне борбе против криминалитета нуди — репресија. Под теретом ових академских захтева и под притиском животних потреба и реалних могућности, казна је постала конгломерат супротних захтева, хибридна творевина, чија виталност црпе своју снагу једино у нејасности видика њеног превазилажења.

Појава мера безбедности (а то важи и за друге кривичне санкције) није успела да реши горући проблем савремене криминалне политике. Јер како каже Стајић⁽¹⁵⁾ — „концепција мера безбедности у склопу нашег система кривичних санкција није ни принципијелна ни логична, тако да гранична линија између казне и неких мера безбедности заправо и не постоји...“. Многе од ових мера имају заправо карактер казне што доказује и чињеница да су неке од њих у страном законодавству (а то је био случај и у нашем ранијем законодавству) и формално третиране као казне. Осим тога ове мере, како каже Бачић⁽¹⁶⁾, уместо да реше старе „отвориле су нове проблеме у кривичном праву, који се морају добро сагледати“. Пре свега, наставља Бачић, оне отварају могућност разних злоупотреба „јер је материјални супстрат, од кога зависи примена мера безбедности и опредељење за одређену врсту мера безбедности неодређен, конфузан.“ Зато се „правна несигурност високог степена јавља као неизбежан пратилац примене ових мера“.

Ти проблеми, међутим, нису постали нови самим увођењем мера безбедности. Они су својствени свим врстама кривичних санкција па и казнама, а настали су заједно са рабањем принципа индивидуализације у кривичном праву. Не спорећи велики значај овог принципа са гледишта хуманости цивилизованог друштва, са гледишта окретања друштва према човеку — мора се признати да је он са собом донео у кривично право нове дилеме, нарочито када је реч о обезбеђењу принципа легалитета о чијем значају не треба говорити када се има у виду да је кривично право у својој бити репресивно средство борбе против криминалитета. Кривично право још увек, како то каже Златарић⁽¹⁷⁾ дозира казну према тежини повреде и јачини угрожавања. Индивидуализација је, пак, оријентисана на личност деликвента. „У расцепу ове противречности“ — наставља Златарић — „лако је препоручити солуцију у смислу неке хармоничне синтезе, али одређену рецептуру није нам још наука дала...“. Стога су критеријуми за идеално спровођење принципа индивидуализације још увек недорађени „па он данас уноси у практичну примјену кривичног права елементе неуједначености, несигурности, арбитрарности па чак и неправичности“.

Судија треба — каже транспр. (Mattia)⁽¹⁸⁾ — да одмери санкцију „не само у односу на социјалну тежину почињеног дела за коју субјект мора да осети одговорност, већ, такође, и у односу на склоност субјекта да чини деликте. Казна треба да иде у правцу корекције“ — наставља Mattia — „али такође мора бити одговарајућа и пропорционална у смислу правосуђа“. Она мора представљати „најкориснију ретрибутивну

(15) А. Стајић, *Изградња југословенског материјалног кривичног законодавства на основама нових уставних решења*, Савезни кривични закон (реферати и дискусија на савезовању), изд. Савезног секретаријата за правосуђе и организацију савезне управе, Београд, новембра 1974, стр. 23.

(16) Ф. Бачић, *Мере безбедности у нашем систему кривичних санкција* (критички осврт), „ЈРКК“ бр. 1/65, стр. 15.

(17) Б. Златарић, *оп. cit.*, стр. 209.

(18) А. Mattia, *Избор и одмеравање казне у систему превенције и друштвене одбране*, „ЈРКК“ бр. 2/66, стр. 188.

меру специјалне превенције“. Али, констатујући то, аутор се оправдано пита: „Све је то добро, али кад и у коме облику, на који нови начин то реализовати у свакодневnoj судској пракси?“

Модерно кривично законодавство широко је отворило врата продору нових прогресивних и хуманих идеја, међу које пре свега спада идеја специјалне превенције и хуманизације, а у вези са тим и идеја индивидуализације. Прихватајући ове идеје, међутим, савремено законодавство је „свалило“ огромно бreme ефикасности борбе против криминалитета на судију. Дало му је широка овлашћења, али и противречне обавезе. Суд мора да пронађе такву врсту и меру кривичне санкције којом ће истовремено постићи два супротна циља: специјалну превенцију и ресоцијализацију с једне стране и генералну превенцију односно ретрибуцију с друге стране. „Решити међусобни однос ова два захтева“ — вели Вуковић⁽¹⁹⁾ — „представља сложен задатак суда“. Он је, по нашем мишљењу, до те мере сложен, да се тешко може решити тако што ће се у пуној мери удовољити и једном и другом захтеву.

Ако се избором врсте и мере казне жели да постигне њено специјално-превентивно дејство, онда се тај избор врши имајући у виду испољене склоности учиниоца да и даље врши кривична дела и потребу деловања на њега, како би се ова његова склоност неутралисала.

Ако се, пак, хоће одмерити казна која одговара кривци учиниоца и потребама ретрибутивног дејства казне, онда се при избору врсте и мере казне мора водити рачуна о *правичности* казне и њеном генерално-превентивном дејству, а не о томе колико и како треба на учиниоца деловати да би се код њега отклонила склоност ка вршењу кривичних дела.

Поставља се питање шта треба учинити ако степен кривиче захтева дуже лишавање слободе, а потреба ресоцијализације краће? И обратно: како треба одмерити казну ако степен кривиче захтева краће лишавање слободе, а потреба ресоцијализације дуже?

Према извесним мишљењима, специјалној превенцији би требало дати примат. Дужина казне треба да буде одређена према прогнози о дужини потребног третмана ради отклањања склоности учиниоца да и даље врши кривична дела.

Оваквом мишљењу се најпре приговара да дужину казне вазује за несигурне прогнозе. Испитивање личности које је претпоставка за овакву прогнозу, врши се у кривичном поступку. Међутим, могућности да се испитивање окривљеног темељно обави у кривичном поступку, како то исправно констатује Васиљевић⁽²⁰⁾ врло су скромне. Суд не може испитати личност окривљеног за време једног или неколико контаката с њим у току суђења. Осим тога, судије за то не поседују довољно стручног знања. Испитивање личности мора бити дужи процес који обављају посебни стручњаци (психолози, психијатри, педагози, лекари, социјални радници и др.). Питање је да ли је тако нешто могуће данас организовати за сваки појединачни случај, за сваког конкретног окривљеног? Организационе, материјалне, кадровске могућности, чини нам се, данас још увек то не дозвољавају. А када би се тако нешто и могло постићи, остају отворена многа друга питања, као што су питање ефи-

(19) Ш. Вуковић, *оп. cit.*, стр. 154.

(20) Т. Васиљевић, *оп. cit.*, стр. 16 и даље.

касноћи кривичног поступка, питање продужења превентивног лишавања слободе без правноснажне судске пресуде којом се утврђује постојање кривичног дела и сл. Најзад, прогноза суда, као и свака друга прогноза, а нарочито ако се има у виду да она нужно мора бити заснована на мишљењу других лица (експерата) — представља само закључак о вероватноћи који тек треба проверити. То онда, несумњиво, води или систему административног одмеравања казне, или пак отварању могућности контроле суда над процесом извршења казне (за шта се неки залажу⁽²¹⁾), што такође претпоставља увођење осуде неодређеног трајања (као што то данас важи за неке васпитне мере.

Све би то можда са принципијелне тачке гледишта било и прихватљиво, када казна у својој природи не би носила и елементе ретрибуције. И ту би лежао други приговор против мишљења да код одређивања дужине казне примат треба дати искључиво специјалној превенцији. Казна мора, истиче Хорватић⁽²²⁾, садржати у себи три компоненте: специјалну превенцију, генералну превенцију и ретрибуцију (која није одмазда нити самостални циљ, али је због генерално-превентивног дејства казне ипак њен нужни садржај). Из тих разлога не би се никако смело дозволити да дужина казне буде већа од оне која би као праведна произлазила из прекора који учинилац заслужује. У том смислу казна мора бити, како каже Бачић⁽²³⁾ лимитирана масом кривње“.

Слична мишљења се сусрећу и у страниј литератури. Тако нпр. Нол (Noll)⁽²⁴⁾ истиче да казна, докле год је једини начин за заштиту друштвеног поретка, мора бити одмеравана према кривици. Једино ако се одмерава према кривици, она може имати генерално-превентивно дејство. Али, додаје Нол, одмеравање казне према кривици потребно је и са гледишта специјално-превентивне сврхе кажњавања. Ако она не би била одмерена према кривици учиниоца, онда он не би могао да је схвати, не би могао да разуме етички и правни поредак којем треба да се врати и чије вредносне судове треба кроз ресоцијализацију да прихвати.

Међутим, не напуштамо ли ми ипак специјално-превентивну сврху кажњавања ако према кривици одмеримо казну која је краћа од оне која би требало да буде одмерена да би се успешно остварила ресоцијализација? Увиђајући сву сложеност овог проблема, Нол га назива „најтежим питањем криминалне политике“.

Нол решење овог питања види у успостављању једног новог односа између казни и мера безбедности. Пошто казна данас ионако нема за сврху одмазду — „њена репресивна функција би могла да буде испуњена већ самим неодобравањем које је садржано у пресуди“, док би специјално-превентивна сврха могла бити остварена кроз мере безбедности.

За тако нешто, међутим, било би неопходно да се мере безбедности очисте од репресивних елемената. Но то је практично неизводљиво јер још нису пронађене такве мере безбедности које у себи не

(21) Вид. о томе ближе: Mattia, *op. cit.*, стр. 188; Черин, *Дискусија на V саветовању Југословенског удружења за кривично право и криминологију*, „ЈРКК“ бр. 3/66, стр. 413.

(22) Ж. Хорватић, *op. cit.*, стр. 151.

(23) Ф. Бачић, *Неки практични аспекти судског одмеравања казне*, „Наша законитост“, бр. 9/82, стр. 42.

(24) P. Noll, *Die etische Begründung der Strafe*, Tübingen, 1962, p. 22—24.

би носиле нека ограничења права и слобода личности којој се изричу. А када се то има у виду, онда поново долази до изражаја Бачићева констатација да увођење мера безбедности у ствари значи увођење правне несигурности високог степена. И не само то!

Ако смо констатовали да мере безбедности нужно у себи носе и репресивне елементе — онда је и читав концепт тзв. дуалитета кривичних санкција доведен у питање, јер посредно води „дуплом“ кажњавању. То је можда и основни разлог што наши судови мере безбедности изричу у тако малом броју.

Да би се избегло ово „дупло“ кажњавање, у литератури се предлаже увођење тзв. Викаријанског система по којем би према осуђеном прво требало извршавати меру безбедности а потом казну, с тим што би од казне требало одустати ако се покаже да су извршењем мере безбедности постигнути специјално-превентивни циљеви⁽²⁵⁾. Слабости овог система, међутим, леже у томе што се у њега не могу лако уклопити све мере безбедности.

Осим тога, овде остаје отворено још једно важно питање. Говори се, наиме, о томе да дужина третмана ради постизања специјално-превентивних циљева (одн. ресоцијализације) не треба да прелази оквири који одговарају принципу кривице, јер у супротном она не би била схваћена од стране учиниоца. Међутим, шта урадити онда када дужина третмана ради постизања ресоцијализације треба да буде мања од оне коју захтева принцип кривице? Инсистирање у овом случају на томе да дужина третмана буде примерена потреби ресоцијализације, значило би потпуно напуштање идеје о генералној превенцији. Ако се каже да од стране учиниоца не би била схваћена она казна, која би због потребе ресоцијализације превазилазила оквир кривице — онда се исто тако може рећи да она не би била схваћена ни онда када би била мања од оне, коју захтева принцип кривице. И то не само од стране учиниоца, већ и од стране шире јавности.

IV.

Као што се из претходног излагања види, проблеми у вези са остваривањем сврхе кривичних санкција кроз избор њихове врсте и мере, веома су сложени. Теорија је богата новим идејама али очигледно ниједна од њих не води суштинском разрешавању проблема. Законодавство такође покушава да прати нове идеје које настају у теорији, али ни оно не успева да дође до чистих решења, која би праксу усмерила у сигурном правцу. У литератури се често пракса оптужује за неуспех у спровођењу нових идеја. Тако нпр. Цотич⁽²⁶⁾ истиче да „пракса доста тешко, а могло би се рећи чак и са неповерењем прихвата оно што је ново у кривичном законодавству“. „Ово неповерење“ — наставља аутор

(25) Елементи овог система су нашли своје место и у нашем кривичном законодавству. Наиме, у члану 63. ст. 3. КЗ СФРЈ предвиђено је урачунавање у изречену казну затвора, времена проведеног на психијатријском лечењу и чувању у здравственој установи — с тим што се учиниоцу, уместо упућивања на издржавање остатка казне, може одредити условни отпуст. Према овој одредби — суд ће приликом одлучивања о условном отпусту нарочито узети у обзир успех лечења осуђеног, његово здравствено стање, време проведено у здравственој установи и остатак казне коју осуђени није издржао.

(26) Д. Цотич, *Дискусија на V саветовању Југословенског удружења за кривично право и криминологију*, „ЈРКК“ бр. 1/66, стр. 438.

— „не може се оспоравати јер је оно махом резултат уверења да је најбоље да се ради по старом...“.

Несумњиво је да су извесни елементи инертности у прихватању новог у судској пракси присутни и о томе смо ми говорили на једном саветовању Југословенског удружења за кривично право и криминологију⁽²⁷⁾. Међутим, мишљења смо да судску праксу ипак због тога не би требало превише окривити и да разлоге за такво стање треба тражити на другој страни. Њих, између осталог, свакако треба тражити — као што каже Хорватић⁽²⁸⁾ — „у недостатку упутстава у позитивним правима...“ што доприноси „резигнацији и увјерењу да о нерешивом проблему не треба уопће расправљати“. „И заиста“ — наставља аутор — „нема сумње да је крај постојања бројних субјективних и објективних околности те поливалентности и антиномије циљева кажњавања, проблем избора казне тешко решив, до те мјере да може депримирати и најхрабријег оптимисту“.

Наше кривично законодавство, а то је случај и са другим модерним кривичним законодавствима, усваја поливалентност и антиномију циљева кривичних санкција, али за њихово усаглашавање и усклађивање даје само општа упутства, препуштајући суду да кроз процену низа објективних и субјективних околности конкретног случаја сам изнађе најоптималнију врсту и меру кривичне санкције. Тиме законодавац заправо преваљује на суд сав терет и сву одговорност за правилан избор врсте и мере кривичне санкције. Шта више, ако се пажљиво анализирају поједине законске одредбе које се односе на избор врсте и мере кривичне санкције — могу се запазити и извесне недоследности па и противуречности — што свакако представља значајан узрок тешког сналажења судова у њиховом и иначе тешком послу утврђивања оне кривичне санкције, која у конкретном случају треба да буде најадекватнија мера у борби друштва за спречавање криминалитета.

V.

На крају ево неколико примера недоследности и противречности у које је законодавац — код регулисања избора и врсте кривичне санкције — запао.

1. Прва противречност се састоји у томе што закон за кривична дела одређује казне скоро искључиво са ретрибутивних позиција (јер их „дозира“ превасходно према тежини и друштвеној опасности дела), док у општем делу, глобалним и уопштеним одредбама упућује суд у другом правцу — у правцу изналажења казне која ће одговарати специјално-превентивним циљевима кажњавања.

2. Закон кроз читав низ својих одредаба прокламује примену принципа судске индивидуализације, али унификацијом казне лишења слободе овај принцип практично сужава⁽²⁹⁾. Осим тога, за успешно остварење

(27) Вид. наш реферат: *Казнена политика судова у СФРЈ*, „ЈРКК“ бр. 2—3/1978, стр. 93—104.

(28) Ж. Хорватић, *оп. cit.*, стр. 144.

(29) О омогућавању веће индивидуализације у оквиру законитости кроз развијеност система казни одн. санкција — вид.: Ж. Хорватић, *Принципи легалитета и индивидуализације казне у Југословенском кривичном праву прије и након доношења нових кривичних закона*, „ЈРКК“ бр. 1/79, стр. 30—31.

принципа индивидуализације, неопходно би било да закон код појединих инкриминација сугерира суду више могућности у избору других кривичних санкција. Он то чини само спорадично, одређујући понегде посебне услове које суд може поставити учиниоцу приликом изрицања условне осуде (нпр. чл. 90. ст. 2. КЗ СР Србије) и одређујући околности под којима суд може изрећи судску опомену (нпр. чл. 97. КЗ СР Србије), као и прописујући код неких кривичних дела обавезно одузимање предмета (нпр. чл. 145. ст. 2. КЗ СР Србије). Међутим, остаје утисак, као што то каже Милићевић⁽³⁰⁾, да систем кривичних санкција у нашем кривичном законодавству „нема ону прегледност која би код судије у потребној мери побудила интерес у избору одговарајућих, адекватних санкција“.

3. Кривични закон СФРЈ за разлику од Кривичног законика из 1951. године посвећује знатно већу пажњу одређивању сврхе кривичних санкција, одређујући у чл. 5. ст. 2. општу сврху кривичних санкција, а затим одређујући сврху сваке врсте кривичних санкција посебно. Међутим, том приликом закон запада у извесне противречности и недоречености.

Најпре у чл. 5. ст. 2. закон одређује да је општа сврха прописивања и изрицања кривичних санкција „сузбијање друштвено опасних делатности...“. Употребљени израз „сузбијање“ по нашем мишљењу, у великој мери ставља акценат на репресивну улогу кривичних санкција, јер реч „сузбијање“ значи потискивање, репресију. А репресија, како то каже Кривокапић⁽³¹⁾ представља „средство које не делује тако да отклања узрок појаве, већ пре свега да отклони манифестацију узрока...“. На тај начин може се рећи да специјално-превентивна сврха кривичне санкције у овој општој дефиницији није јасно видљива, што представља значајну противречност када се има у виду да закон у дефинисању појединих врста кривичних санкција ову сврху посебно наглашава.

4. Интересантно је у вези с тим указати на измену формулације којом се одређује специјално-превентивна сврха кажњавања у чл. 33. КЗ СФРЈ у односу на одговарајућу формулацију из чл. 3. КЗ од 1951. године.

Док се у чл. 3. КЗ од 1951. године говори о *поправљању* учиниоца, дотле се у чл. 33. тач. 1. КЗ СФРЈ говори о *преваспитавању* учиниоца као специјално-превентивној сврси кажњавања. Ова разлика очигледно није само термилошке природе, већ открива и разлику у концепцији о методама остварења специјално-превентивне сврхе кажњавања. Несумњиво је, наиме, да је садашњи КЗ желео да учини корак даље у развијању идеје специјалне превенције, јер се не задовољава само социјалном адаптацијом личности учиниоца одн. постизањем да се он понаша у складу са нормативним и вредносним системом без обзира да ли га усваја или не. Закон тражи измену личности — њено преваспитање, што у себи укључује и позитивну промену његовог унутрашњег односа према друштвеним нормама и вредностима. Смисао ове термилошке промене, дакле, указује на тежњу законодавца да обогати и продуби

(30) С. Милићевић, *Дискусија на V саветовању Југословенског удружења за кривично право и криминологију*, „ЈРКК“ бр. 3/66, стр. 416.

(31) В. Кривокапић, *op. cit.*, стр. 178.

специјално-превентивно дејство казне даљим циљевима који задиру у саме узроке криминалног понашања, тражећи промену личности и не задовољавајући се само отклањањем негативних манифестација личности без његове суштинске измене.

Оваква измена у законском дефинисању специјално-превентивног циља кажњавања са чисто теоријске и принципијелне тачке гледишта може се само поздравити. Друго је питање, међутим, у којој мери она води рачуна о реалним могућностима и није ли захтев за преваспитањем — како каже Хорватић⁽³²⁾ „сувише преамбициозан да би био бар толико остварљив као поправљање“. Питање је такође, није ли ово инсистирање на преваспитавању још више заострило напред поменути (под III.) проблем усклађивања односа између мере казне која је потребна за остварење специјално-превентивних циљева и мере казне коју захтева принцип правичности и кривице.

Најзад, питање је колико је идеја о преваспитавању у логичком складу са идејом о спречавању учиниоца да чини кривична дела која се такође (у истој реченици) проглашава као специјално-превентивни циљ кажњавања. Јер спречавање учиниоца да чини кривична дела може, осим преваспитавањем, да се постигне и његовом елиминацијом, застрашењем и многим другим начинима, који су далеко од преваспитавања. Шта је ту законодавац заправо хтео да каже — тешко је одгонетнути. Да ли је у духу овог законског текста правилно узети да је учинилац спречен да чини кривична дела онда када је преваспитан, или се пак обрнуто има узети да се претпоставља да је преваспитан ако је спречен да чини кривична дела⁽³³⁾.

За теорију ово је питање извор многих дискусија, али за праксу оно је само извор конфузија.

5. Коначно и када је реч о упутствима које суду даје у погледу избора врсте и мере кривичне санкције — закон се колеба. У неким одредбама се осећа тенденција законодавца да судове упуту ка строжијим решењима, док се у другим одредбама осећа супротна тенденција.

а) Прва тенденција се јасно може запазити ако се упоређују извесне законске одредбе из КЗ СФРЈ са одговарајућим одредбама из старог КЗ од 1951. године. Тако нпр. може се констатовати да садашњи КЗ у односу на стари КЗ построжава услове за ублажавање казне, јер у чл. 42. тач. 2. предвиђа додатни услов за ублажавање казне — постојање *особито* олакшавајућих околности — који у чл. 42. ст. 2. ранијег КЗ-а од 1951. године није био предвиђен. Тенденција ка ограничењу примене института ублажавања казне, се такође примећује и кроз упутство које закон даје суду да при одлучивању, у којој ће мери казну ублажити — посебно узме у обзир најмању и највећу меру казне прописане за кривично дело (чл. 43. ст. 2). Сличног упутства у КЗ од 1951. године, није било.

б) За разлику од ових одредаба у којима закон при избору врсте и мере кривичне санкције сугерира суду строжије опредељење — има и таквих одредаба у којима закон суду при избору врсте и мере кривичне санкције сугерира блаже опредељење. Сугестија ка блажем опредељењу (тј. ка одустајању од изрицања казне) јасно је изражена у

(32) Ж. Хорватић, дело цитирано у примедби бр. 4, стр. 163.

(33) *Ibid*, стр. 118.

тексту одредбе члана 51. којим се, кроз одређивање сврхе условне осуде и судске опомене, суд упућује да према кривично одговорном учиниоцу не примени казну.

Заиста је тешко разумети одредбу члана 51. КЗ СФРЈ не због тога што се њоме изричито „позивају“ судови да одустају од кажњавања кривично одговорних учинилаца кривичних дела (то је ствар концепције која је, додуше, у логичкој супротности са идејом ограничавања ублажавања репресије, која је дошла до изражаја у горе наведеним одредбама под а.) — већ због тога што њен текст потпуно одудара од наслова под којим је дат. Одредити сврху неке кривичне санкције значи одредити позитивне ефекте који се на плану борбе против криминалитета од ње очекују. Међутим, из текста наведене одредбе чл. 51. — то се не може видети. Једино што се из тог текста види — то је шта се применом условне осуде и судске опомене *неће*, док се уопште не може разабрати шта се њиховом применом *хоће*. А то несумњиво доводи до једне безизлазне логичке конфузије, која се изражава у следећем: ако се сврха кривичне санкције „х“ своди само на то да негира кривичну санкцију „у“ — онда не само што није дата оријентација за примену кривичне санкције „х“, него је изгубљена оријентација и за примену кривичне санкције „у“.

6. И на крају, желели бисмо да укажемо још на једну логичку противречност, тј. противречност између поруке закона и идеје која у основи те поруке лежи. Реч је о одредби члана 45. у којој се предвиђа посебан основ за ослобођење од казне. Према овој одредби суд може ослободити нехатног учиниоца од казне „кад последице дела тако тешко погађају учиниоца да изрицање казне у таквом случају очигледно не би одговарало сврси кажњавања“.

Порука коју ова одредба даје, свакако указује на једну нерепресивну оријентацију законодавца тј. тежњу законодавца да се питање борбе друштва против криминалитета реши кад год је то могуће без примене репресивних средстава. Међутим, поставља се питање какав је став законодавца кроз ову одредбу дошао до изражаја према репресији, када је она за борбу против криминалитета — ипак нужна? Не сматра ли законодавац да се сврха кажњавања састоји у *тешком погађању учиниоца*, када каже да кажњавање учиниоца очигледно не одговара својој сврси ако је он и без казне већ тешко погођен? Ако је то став законодавца по питању сврхе кажњавања што би се логично могло на основу текста ове одредбе претпоставити⁽³⁴⁾ — онда је такав став свакако у дубоком нескладу са оним ставом о сврси кажњавања који законодавац кроз остале одредбе о кривичним санкцијама прокламује.

(34) О мишљењу да је одредбом члана 45. управо предвиђен један посебан вид судског помиловања и да се ту не ради само о одустајању од кажњавања него и о остварењу сврхе кажњавања — вид.: Ж. Хорватић, *Посебна основа за ослобођење од казне у чл. 45. Кривичног закона СФРЈ у практичној примјени у СР Хрватској*, „Наша законитост“, бр. 7—10/83, стр. 67.

dr Dragoljub Atanacković,
Professor, Faculty of Law, Belgrade

SUMMARY

REALIZATION OF THE GOAL OF PENAL SANCTIONS THROUGH SELECTION OF TYPE AND MEASURE

The Penal Code of the SFRY gives much attention to the goal of penal sanctions. It gives the general goal of penal sanctions, as well as the goals of particular kinds of penal sanctions, ordering courts, with a number of provisions, the duty to select the type and measure of penal sanctions, in accordance with its goal.

Statistical facts, nevertheless, point out that courts, in the selection of types and measures of penal sanctions are going in directions other than the ones set in the legal acts. First of all, the courts do not apply, in a sufficient quantity all penal sanctions the law puts at their disposal. In regard to the measure of penal sanctions the courts do not apply the average the law sets. Frequently, they give out sentence under the minimum set by the law for particular crimes.

Why is this so? The answer to this question lies in the general present crisis of criminal repression. The philosophy of retaliation expiation and threat is departed from. The ruling philosophy is the one of social rehabilitation and special prevention. Punishment is losing its retaliatory features, gaining new special-preventive ones instead, bringing into question the meaning of its further existence. The question is whether the time is ripe for society to abandon the general-preventive approach regarding potential delinquents, which can only be achieved by punishment. As better solution has not yet been found, it seems that, in the struggle against delinquency, society must still count on punishment. As long as punishment exists, it must have, apart from special-preventive, general-preventive effects also.

In this sense, punishment represents a hybrid means within whose framework there contradict to opposite requests. Courts are confronted with significant dilemmas whether to measure punishment according to principles of justice or according to the needs of resocialization. What to do in the case where treatment for resocialization requires longer prison terms than is required by the principle of justice, and the other way around, what if the principle of justice and guilt require a longer prison term than needed for resocialization?

It seemed that the inauguration of security measures (similarly with educational measures) would resolve the dilemmas and establish efficient social action against crime, free of retaliatory elements. It turned out that these measures were not free of retaliatory elements, because each of them must mean the suspension or limitation of rights and liberties. Therefore, instead of contributing to the resolution of the problem — they made it even more complicated.

The Yugoslav penal legislature, as well as the penal legislature of other contemporary countries, following new trends of penal policies, are trying to reach solutions that satisfy various contradictory requests. In this, of course, they succeed only partially. The analysis of particular provisions shows that, in regard to the applications of penal sanctions, the law passed the solution to many problems and dilemmas, sometimes without enough clear guidelines, over to the courts, and it is therefore not strange that the legal concepts and practical solutions cannot be easily achieved and put together.

dr Dragoljub Atanacković,
Professeur à la Faculté de droit à Belgrade

RESUME

LA RÉALISATION DU BUT DES SANCTIONS PÉNALES A TRAVERS D'ORIGINE DE SES GENRES ET MESURES

Le Code Pénal Yougoslave fait beaucoup d'attention aux buts des sanctions pénales. Il détermine le but général des sanctions pénales, comme pour les genres particuliers des sanctions pénales, en ordonnant aux cours par assez grand nombre des stipulations le devoir de choisir le genre et la mesure des sanctions pénales en d'accord avec ses buts.

Les éléments statistiques, pourtant, montrent que les cours dans le choix du genre et de la mesure des sanctions pénales prennent les directions différentes de celles qui sont établis dans les lois. Avant tout, les cours n'utilisent pas tous les sanctions pénales qui sont à leur disposition. En ce qui concerne le choix de la mesure des sanctions pénales les cours n'appliquent pas suffisamment les parées établis dans les lois. Il n'est pas rare que la sanction soit diminuer sous le minimum prévu pour les actes criminels particuliers dans les lois.

On peut demander pourquoi est-ce ça? La reponse à cette question peut être trouver dans la crise de la répression criminelle qui existe partout dans le monde. La philosophie de représailles, d'expiation et d'intimidation est dépassée. La philosophie régnante est celle de la réhabilitation sociale et de la prévention spéciale. Les sanctions, donc, perdent le caractère rétributif et obtiennent les contenus nouveaux, préventifs et spéciaux, ce qui compromet le sens de son existence. Il est doutable quand-même, si la société est mure pour l'abandon des actios préventives-générales, auprès des acteurs potentiels des actes criminels qui peut être réalisés seulement par la punition. Les solutions meilleurs n'existent pas encore, alors la société, dans la lutte contre la criminalité doit compter sur la punition. Tant que la punition existe, elle doit avoir les effets préventifs-spéciaux, mais aussi les effets préventifs-généraux.

Dans ce sens, la sanction représente une mesure hybride dans laquelle deux exigences opposées s'heurtent. Les cours se trouvent auprès des dilemmes importants, s'ils doivent mesurer la sanction en d'accord avec les principes du justice ou en d'accord avec les besoins de la résocialisation. Qu'est-ce qu'on devrait faire en cas que le traitement pour la résocialisation exige la durée du prison plus long que selon le principe de la justice et d'autre part, en cas que le principe de la justice et de la culpabilité exigent la durée du prison plus long de celle qui est nécessaire pour la résocialisation?

Il paraît qu'avec l'introduction des mesures de la sécurité (similaire aux mesures éducatives) les dilemmes seraient résoudre et que la société aurait des possibilités pour les actions efficaces contre la criminalité, mais sans les éléments rétributifs. On a vu pourtant que ces mesures ont des caractéristiques rétributives, puisque chacune provoque la soustraction ou la réduction des droits et des libertés. Alors, elles n'ont pas résolu le problème, même elles l'ont compliqué.

La législation pénale Yougoslave, comme les législations des autres pays contemporains en acceptant les tendances nouvelles de la politique criminelle, essaye de trouver les solutions qui satisferaient les demands différentes. Elle y réussit seulement partialement. L'analyse des stipulations particulières sur l'usage des sanctions montre que la loi a laissé la solution des nombreux problèmes et dilemmes quelquefois sous des directions précises aux pratiques judiciaire-qu' alors il n'est pas étonnant que les conceptions légales et les solutions pratiques ne peuvent être pas facilement conformes.